

7. Структура постійного населення за статтю. Кількість і склад населення 2003-2011. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Dialog.

8. Чайковська В.В. Стан організації гериатричної допомоги населенню літнього віку в Україні (2005 р.) / В.В. Чайковська, Н.В. Вержиковська, Н.А. Хаджинова // Проблемы старения и долголетия. – 2006. – Вип. 15, № 4. – С. 358-366.

9. Чайковська В.В. Стан організації гериатричної допомоги населенню літнього віку в Україні : монографія / В.В. Чайковська, Н.В. Вержиковська, Н.А. Хаджинова. – К. : Вид-во Ін-ту геронтології АМН України, 2005. – 308 с.

Бачинская М.В. Минимальная потребность населения в гериатрической помощи: анализ и методика определения

Исследовано старение населения и необходимость поиска путей решения проблем по повышению качества жизни пожилого населения. Проанализирована численность пожилых людей в Львовской области, а также определены минимальные потребности пожилого населения и степень удовлетворенности качеством гериатрических услуг, что необходимо для определения путей усовершенствования системы гериатрической помощи в регионе.

Ключевые слова: старение населения, качество жизни, организация системы гериатрической помощи, гериатрическая услуга, престарелые, минимальная потребность.

Bachinska M.V. Minimum population the need in geriatric care: analysis and methodology of determining

Study investigates the widespread problem nowadays aging population and the need to find solutions to the problems of improving the quality of life of elderly population. Analyzed the number of elderly people in the Lviv region, and also the minimum needs of elderly population, and the degree of satisfaction with the quality of geriatric services that are necessary to identify ways of improving the system of geriatric care in the region.

Keywords: aging population, quality of life, the organization of the system of geriatric care, geriatric service, the elderly, the minimum requirement.

УДК 001.4:630*

Асист. В.М. Рудаки – НЛТУ України, м. Львів

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ЛІСОТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В КОНЦЕПЦІЇ ПЕРЕКЛАДУ

Викладено основні принципи систематизації лісотехнічної термінології, розглянуто проблеми термінології у стандартизації лісоматеріалів, подано місце і роль термінів у єдиній мовній системі. Додано аналіз інваріантного значення терміна-синоніма, описано структурно-смісловий аналіз термінів та лексичну систему підмови лісової галузі.

Ключові слова: термінополе "ліс", системний підхід, лісотехнічні підмови, стандартизація лісоматеріалів.

Лінгвісти розглядають мову як систему, що є чимось цілим, яка має певну структуру складових компонентів. Внаслідок того, що науково-технічні підмови – складна система мовних і немовних чинників, взаємодіючих порізно, під час вивчення підмови лісоматеріалів ми користувалися системним підходом. Цей підхід до вивчення мовних явищ обумовлюється системними якостями об'єкта, що вивчається.

"Системність" припускає вивчення конкретних одиниць мови, певних його сфер, а також вказує на постійно діючі закономірні зв'язки і стосунки

окремих одиниць і сторін мови. Уся лексика підмови лісозаготівельної промисловості утворює цілісну систему. Вивчення лексичної системи полягає в тому, що насамперед висуваються слова як самостійні мовні одиниці й основні, найбільш характерні зв'язки їх значень, що виявляються у словосполученнях і дериваті слів. Найбільш істотним для системи мови взагалі і підмови зокрема, видом стосунків, на думку В.М. Солнцева, є парадигматичні зв'язки між її одиницями. Цей дослідник упевнений, що "на основі парадигматичних зв'язків утворюються групи, об'єднання, класи".

Найчисленнішим класом серед усієї лексичної системи підмови лісо-матеріалів є клас іменників, який утворює відповідну підсистему. Усі лексичні одиниці підмови лісозаготівельної промисловості діляться на три основних пласта: 1) загальнонавчаний (14 %); 2) загальнонауковий (18 %); 3) термінологічний (68 %). Термінологічний пласт розуміємо як сукупність слів і словосполучень, що виступають термінами для вираження лісотехнічних понять. Останній лексичний пласт є найважливішим серед інших ознак лексики підмови лісоматеріалів. Термін (від лат. terminus – межа) – слово або словосполучення, що означають поняття спеціальної галузі знання або діяльності. Термін входить в загальну лексичну систему мови, але лише за допомогою конкретної термінологічної системи (термінології).

З огляду на те, що терміни по своїй природі динамічні, оскільки динамічна сама лісотехнічна галузь знань, важливо знати динаміку лісотехнічних термінів. Стосовно лісотехнічної термінології, складової терміносистеми, термінологічна лексика підмови лісозаготівель, будучи складовою частиною цієї терміносистеми, утворює мікросистему, сфера якої більше обмежена. Загальновідомо, що лексику з обмеженою сферою вживання певних галузей громадської діяльності, називають галузевою. Розглядаючи тематичну класифікацію як один із чинників, що є виявленням системного характеру термінології, ми, спираючись на положення Ф.П. Філіна, виділяємо п'ять тематичних груп найбільш вживаних іменників англійської підмови лісозаготівельної промисловості.

Першу тематичну групу складають слова, що означають технічні поняття, пов'язані з позначенням лісозаготівельної техніки. Другу – слова, що відбивають поняття лісозаготівельного процесу. Третю – слова, що означають паливо, сировину і матеріали. Четверту – слова для позначення промислових підприємств і служб, зайнятих заготівлею і транспортуванням лісу. І п'яту – слова, що означають професію, рід заняття.

Однією з істотних ознак термінологічної системи є взаємозв'язок рідної і запозиченої термінологічної лексики. Разом із термінами, створеними за допомогою мовних засобів від англійських слів, тут є і значна група запозичених термінів. Було визначено кількісне співвідношення одвічних і запозичених термінів підмови лісозаготівельної промисловості. На частку запозичених лексичних одиниць припадає 78,6 % усіх запозичених слів. У цю кількість входять "чисті" однокореневі запозичення, що становлять 27,8 %, і "гібридні" – 50,6 %, слова, утворені на англійському ґрунті від іншомовних основ

шляхом деривату і словоскладання. Проникнення запозичень в англійську лісотехнічну термінологію обумовлено екстралінгвістичними чинниками.

Інваріантне значення терміна-синоніма. Зміст і обсяг нового поняття уточнюються шляхом виділення необхідних і достатніх ознак термінового поняття. Таким чином, утворюється термін, який найбільше відповідає поставленим вимогам серед інших. З-поміж цих термінів-синонімів необхідно розрізняти абсолютні синоніми – ті, значення яких однакові, і відносні – ті, значення яких збігаються лише частково. Тому в процесі розвитку системи термінології цієї галузі, як і інших, відбувається або випадання абсолютних синонімів, або диференціація їхніх значень шляхом утворення декількох родових понять з одного основного поняття. Наприклад, (*sweeper*) якщо в основі є ознака достатня, але вона не є необхідною, то надалі смислова структура терміна може вже не відповідати реальному змісту. Так, наприклад, відбулось з англійським терміном "*sweeper*", який тепер означає не тільки механічну щітку для підмітання стружки, але й пневматичну.

Тільки сукупність необхідних і достатніх ознак повністю характеризує предмет і відмежовує його поняття і від родового поняття як основного, так і від інших, що входять у цей синонімічний ряд. При перекладі варто знати, що в смисловому складі терміна є лексичне і термінологічне значення, тобто власне значення терміна. Під значенням "термін" ми розуміємо одиницю лексичного значення, уточнену й обмежену визначенням у цій системі термінології. Наприклад, лексичне значення терміна "*convertible furniture action*" – дія, ефект трансформації меблів, а значення терміна, тобто його термінологічне значення, – механізм трансформації меблів. Лексичне значення терміна "*assembly*" – сукупність, комплект, агрегат. Термінологічне значення – склеювання фанери, складання шпона. "*Built-in-assembly*" – вбудовані меблі.

Однією з основних властивостей терміна є його здатність наступного терміноутворення, тобто утворення похідних термінів і його вживання у складі термінологічних словосполук. Ця риса показує, наскільки успішним є вибір словотвірної моделі. Термін повинен бути коротким, оскільки короткі однослівні терміни легко утворюють похідні, на відміну від великих термінів-словосполук.

Помилка, яку найчастіше роблять під час перекладу невідомого терміна, – дослівна передача буквального значення терміна. Наприклад, *application adhesive* – в перекладі не застосування клею, як свідчить нам буквально значення, а нанесення клею, як свідчить термінологічне значення; *article* – предмет, стаття, але *furniture article* – виріб меблів. Щоб уникнути помилок із буквальною значенням під час перекладу, потрібно знати, що це значення вказує тільки на одну з ознак, характерних рис предмета і є складовою частиною дійсного термінологічного значення.

Розглянемо, наприклад, як пов'язані між собою буквально і дійсне значення терміна "*analogue technique*". Буквальне значення компонента *analogue* вказує на ознаку, яка характеризує прилади цього типу; числа, з якими прово-

дяться різні операції, моделюються у цих пристроях фізичними величинами – аналогами". У деяких випадках, коли в іноземному та українському термінах застосовується одна і та ж ознака, яка характеризує предмет чи є явною, буквально значення іноземного терміна відповідає буквальному значенню українського і переклад не має труднощів.

В англійській мові є терміни, що складаються із кількох елементів або компонентів. Такі багатокомпонентні терміни належать до двох типів. До першого типу належать терміни, в яких відсутнє граматичне оформлення (структура) компонентів. Терміни другого типу, в яких кожний компонент оформлений граматично (наприклад, наявність закінчення чи суфікса), називають термінологічними сполуками. Термінологічна сполука, на відміну від складних слів, утворюється поєднанням прикметника з іменником, прислівника з іменником, з'єднаних між собою прийменником. Основний компонент терміна стоїть переважно завжди в кінці, виражає поняття (категорію) роду, родовий клас, у який входить об'єкт – термін. Тому структурно-смисловий аналіз потрібно проводити по-різному, залежно від типу терміна. Спочатку розкриваємо значення основного компонента, після цього – внутрішні компоненти терміна, визначаємо ознаки, які характеризують предмет (явище, процес).

Наукове розроблення проблеми. Попри те, що ще не здійснювався комплексний опис ЛГТ, є немало робіт російських і зарубіжних лінгвістів, у яких розглянуто деякі мовні особливості цієї термінології. Виявилось, що найбільш вивченими є назви рослин. Зазвичай, дослідження у сфері термінів лісового господарства відрізняються історико-етимологічною спрямованістю. Так, наприклад, М.К. Шарашова, Т.А. Боброва звертаються до питань походження російської наукової ботанічної номенклатури. Лінгвісти відзначають, що національна ботанічна номенклатура створена на базі грецької і латинської мов. М.К. Шарашова, описуючи назви рослин, утворених від власних імен, вказує на те, що російські найменування будуються за принципом бінарності. Цей принцип полягає в тому, що видові найменування позначаються через родові (акаліфа австралійська, черемха азіатська). Принцип побудови російських наукових найменувань було запозичено з міжнародною латинської номенклатури.

Боброва Т.А. розглядає походження назв рослин на – иц/а / і відзначає, що нині налічується 43 таких назв (калюжниця, болотниця, анемона і тому подібне). Назви виникли внаслідок "прямого калькування" як одного із способів словотворення та є поморфемним перекладом з латинської мови на російську. Найменування та словотвірні елементи грецької і латинської мов використовували не лише для позначення дерев, кущів і інших лісових рослин, але також і для позначення комах-шкідників, хвороб лісу, що нині залишається практично невивченим.

Проблему запозичення з тюркських мов у російських назвах рослин висвітлює у своїй роботі А. Жаримбетов. Він дає всебічний аналіз тюркських лексичних елементів в назвах дерев і кущів. Серед тюркізмів, пише А. Жа-

римбетов, варто розрізняти власне тюркізми, до яких відносять слова тюркського походження або слова, генетично пов'язані з тюркськими мовами (карагач, саксаул, айва, чинара і тому подібне), і власне російські утворення, що виникли на базі тюркізмів (бирючина, вовчі ягоди, бухарець, бісерний куш).

У ЛГТ є терміни тюркського походження, проте кількість їх незначна. Значно більше є термінологічних одиниць, утворених на базі грецької і латинської мов, а також термінів і слів західно європейських країн. Виявлення запозичених термінів набуває важливого значення, коли термінологія описується з позицій російської мови як іноземної. Загальновідомо, що семантизація спрощується, якщо терміни або елементи, їх складові, мають іншомовне походження.

Специфічною рисою ЛГТ є те, що в ній переважна кількість термінів з'явилася внаслідок використання загальноновживаних слів. Внаслідок термінологізації нерідко відбуваються деякі зрушення в лексичних значеннях слів загального фонду, що, водночас, може привести до появи у них нових лексикограматичних зв'язків. Таким чином, аналіз термінологізаційних слів, а також визначення способів їх семантизації, стає первинним завданням під час опису тієї або іншої термінології. ЛГТ як складова частина входить у сільськогосподарську термінологію. Питання щодо функціонування загальноновживаної і діалектної лексики в термінології сільського господарства розглянуто в роботах З.І. Комарової, Д.К. Нуржанової.

Системність термінології визнають усі лінгвісти, але водночас досі немає єдиної думки, на чому вона ґрунтується. Одні дослідники вслід за Д.С. Лотте вважають, що системність термінології обумовлюється передусім екстралінгвістичними чинниками, оскільки термінологія має на меті виражати поняття певної науки. Дослідники пояснюють її системність тільки мовними причинами, що, на думку, наприклад, Г.О. Винокура, проявляється в регулярності моделей термінотворення. Проте під час з'ясування природи будь-якої термінології потрібно враховувати обидва чинники, на що вказують В.П. Даниленко і Л.І. Шпаків. Екстралінгвістичний чинник обумовлений залежністю термінології від розвитку самої науки, лінгвістичний – специфікою певної термінологічної системи, що виявляється за умови вивчення її як елемента ширшої системи, як різновиду загальнонародної літературної мови. Внутрішня системність виражається і в особливостях словотворчих моделей, і в різному ставленні до семантичних процесів, а зовнішня (яка встановлюється на рівні об'єктивної дійсності) в тому, що одна термінологія відрізняється від іншої змістом понять, що виражаються ними.

Система загальноновживаної лексики і система спеціальної лексики не відокремлені непрохідною гранню – між ними відбувається постійний обмін словниковими одиницями. Так, слова загального фонду можуть переходити в термінологію, що виражається в термінологізації загальноновживаних слів.

Водночас, термінологічні одиниці можуть детермінологізуватись і перейти в розряд загальноновживаних слів. Взаємні переходи нерідко супроводжуються різними семантичними процесами, що відбуваються в лексичних значеннях загальноновживаних слів і термінів.

Факт існування лексичних значень у термінів, як відомо, визнають не всі лінгвісти. Це пояснюють насамперед тим, що дослідники термінологічних систем не змогли доки досить чітко визначення терміна. Характеристики, які приписуються термінам (точність значення, однозначність, строга системність, відсутність синонімів), на ділі виявляються лише "тенденцією і бажаними якостями", як справедливо зауважив А.І. Моїсєєв.

Деякі лексикологи протиставляють терміни словам, посилаючись на те, що вони виконують різні функції: терміни – дефінітивну, слова – номінативну. В.В. Виноградов, А.С. Герд, Л.А. Капаназде, прибічники цієї точки зору, позбавляють терміни лексичних значень. Ми погоджуємось з тими дослідниками, які не вбачають істотної різниці між термінами і словами і, таким чином, наділяють і ті, і інші одиниці лексичними значеннями. Слова і терміни виконують одну і ту ж функцію – номінативну. Специфіка термінів полягає передусім у тому, що терміни означають особливі поняття – наукові, що підкреслює Ф.П. Сороколетов.

Запеклі дискусії спричиняють навіть такі основоположні поняття, як: ліс, деревина, лісоматеріали. Наприклад, слово ліс у знаменитому словнику В. Даля має кілька значень: Ліс (мн. – ліси) 1) простір покритий ростучими та зрослими деревами, 2) ліс на корінні, 3) зрубані та очищені від суків і верхівок дерева, колоди, 4) ліс у зрубі. Невеликий охайний лісочок – це гай.

У словниках Ушакова та Ожегова також подано кілька тлумачень слова ліс, але лаконічніших: Ліс (мн. – ліси): 1) Простір, що заріс деревами. 2) Зрубані та приготовані для різних потреб дерева та Ліс (мн. – ліси): 1) Безліч дерев, що ростуть на великому просторі та в яких замкнені крони. 2) Зрубані дерева як будівельний і промисловий матеріал. Наприклад, енциклопедія "Britannica" наводить наукове визначення поняття ліс: складна екологічна система, у якій дерева є доміантною формою життя. ФАО дає визначення лісу як площі понад 0,5 га зі зрілими деревами висотою не менше ніж 5 м. Наводять й інші ознаки лісу. У Лісовому кодексі України: Ліс – тип природних комплексів, у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного й на довкілля.

Уперше в Україні на негативні наслідки вузькопрофесійних досліджень проблеми термінології в лісовій галузі звернули увагу в Українському НДІ механічної обробки деревини (УкрНДІМОД). У цьому інституті виконували роботи з узагальнення термінології в різних сферах перероблення деревини. З 1992 р. функції стандартизації термінології в лісовій галузі передано Технічному комітетові України зі стандартизації лісових ресурсів (ТК 18 "Лісові ресурси").

За участю фахівців УкрНДІМОДа, як експертів ТК 18, видано багатомовні словники і розроблено електронний російсько-англійський лісотехнічний словник, який використовує компанія АВВУУ Lingvo у своїх багатомовних словниках. У праці проаналізовано причини термінологічних проблем із

використанням системного підходу, а також подано рекомендації з їхнього рішення.

На відміну від інших праць, розглядаємо зі системного погляду причини проблем термінології в лісовій галузі. Актуальність цих проблем збільшується з огляду на посилений розвиток комп'ютерних програм автоматизованого перекладу. Багатозначність понять, що існує в сучасних електронних словниках, не дає змоги отримати правильного прямого і зворотного перекладу технічного тексту.

Мовний бар'єр по-різному намагалися долати на різних історичних етапах розвитку міжнародної торгівлі деревиною. Зокрема, для вирішення цієї проблеми використано латинську мову. Цей підхід виявився дуже ефективним і поширився в дендрології, біології та багатьох інших науках. Сьогодні латинську мову вдало застосовують у стандартах на лісоматеріали для опису порід деревини та її вад дендрологічної й біологічної природи.

Для України актуальність проблеми перекладу має особливу значущість внаслідок гармонізації національних стандартів з європейськими й міжнародними. Оскільки в галузі стандартизації лісоматеріалів дуже мало фахівців, які досконало володіють двома й більше мовами, технічний комітет ТК 18 "Лісові ресурси" залучав для гармонізації фахівців, які недостатньо добре володіють іншою мовою, але можуть правильно передавати зміст іноземного тексту рідною мовою.

У таких обставинах фахівець має змогу вибрати з великої кількості синонімів саме той, що найточніше відображає зміст поняття. Однак цей спосіб непридатний для значно складнішого зворотного перекладу. Проблема мовного бар'єру є актуальною у сфері міжнародної стандартизації лісоматеріалів.

Вона існує тому, що відсутня мова міжнародного спілкування, подібна до латинської. Важлива причина – відсутність у країнах-членах ISO/TC 218 розуміння необхідності розрізняти літературну (розмовну) і офіційну (державну) мови. Офіційна мова країни повинна бути основою для правильного двостороннього комп'ютерного перекладу стандартів.

Література

1. Чупіліна Є.І. Місце терміна в лексико-семантичній системі мови / Є.І. Чупіліна. – Вінниця, 1982. – С. 25-31.
2. Дерев'яно В. Роль термінології у стандартизації лісоматеріалів / В. Дерев'яно. – К., 2007. – С. 38-41.
3. Васькіна Н.В. Облік системного характеру лісотехнічної лексики / Н.В. Васькіна // Вісник РДПУ ім. А.І. Герцена. – 2009. – № 102. – С. 138-140.
4. Шегельман І.Р. Бизнес-словарь лесной промышленности / И.Р. Шегельман. – СПб. : Изд-во "Профи-информ". – 2005. – 512 с.

Рыдаш В.М. Актуальные проблемы систематизации лесотехнической терминологии в концепции перевода

Изложены основные принципы систематизации лесотехнической терминологии, рассмотрены проблемы терминологии в стандартизации лесоматериалов, представлены место и роль терминов в единой языковой системе. Добавлен анализ инвариантного значения термина-синонима, описан структурно-смысловый анализ терминов и лексическая система подязыка лесной отрасли.

Ключевые слова: терминополье "лес", системный подход, лесотехнический подязык, стандартизация лесоматериалов.

Rydash V.M. Actual problems of organizing forestry-engineering terminology concept of translation

The main principles of forestry-engineering terminology systematization, the problems of terminology standardization of equipment, the place and role of terms in a single language system are given. Invariant meaning analysis of the terms-synonyms are described, the structural and semantic analysis of terms and lexical timber system are added.

Keywords: term-field "wood", system approach, forest-logging sublanguage, timber standardization.

УДК 347.77

Аспір. Я.О. Топільницька¹ – Львівська державна фінансова академія

МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Проаналізовано методичні підходи до оцінювання інтелектуального капіталу підприємства. Систематизовано і типологізовано методи оцінювання інтелектуального капіталу. Зроблено порівняльний аналіз діючих методик оцінювання та виявлено головні проблеми виміру інтелектуального капіталу. Запропоновано рекомендації щодо визначення критеріїв оптимального вибору та практичного використання методів оцінювання інтелектуального капіталу.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, методи оцінювання інтелектуального капіталу, методи прямого вимірювання інтелектуального капіталу, методи підрахунку балів, методи ринкової капіталізації, методи відображення активів основних фондів.

Актуальність дослідження. Визначальним чинником забезпечення конкурентоспроможності сучасних економік є інтелектуальний капітал, оскільки розвиток технологій привів до того, що основними конкурентними перевагами підприємств стали співробітники, їх знання, досвід, вміння, навички та інтелектуальні продукти, створені ними. Тому пріоритетним завданням, актуальним для всіх підприємств, є ефективне управління інтелектуальним капіталом.

Для управління інтелектуальним капіталом і отримання економічних вигод від нього, необхідно ідентифікувати компоненти, що входять до його складу, та оцінити ефективність їх використання. Оцінка інтелектуального капіталу дає змогу визначити реальну вартість компанії, що є необхідним для інформаційних потреб зовнішніх користувачів, прийняття раціональних управлінських рішень.

За останнє десятиліття інтелектуальний капітал став об'єктом багатьох досліджень. Значний внесок у становлення теорії інтелектуального капіталу здійснили П. Друкер, Л. Едвінсон, В. Іноземцев, М. Мелоун, Т. Стюарт та ін. Однак в Україні питання побудови інституту інтелектуального капіталу ще недостатньо висвітлене. Через це більшість вітчизняних компаній не можуть адекватно оцінити свої активи та сформувану виважену стратегію управління

¹ Наук. керівник: доц. Н.С. Ситник, канд. екон. наук – Львівська ДФА